

המחירים

1. קווי ההתפתחות העיקריים

בתחום המחירים מהוות ההתפתחויות של שנת 1967 במשק הישראלי המשך למחצית השנייה של שנת 1966: יציבות ניכרת ברמת המחירים הכללית תוך תנודות לא גדולות מעלה ומטה, שמקורן בסעיפים בודדים או בגורמים עונתיים. התפתחות זו מוצאת את ביטוייה הן במדד המחירים לצרכן והן במדד המחירים הסיטוניים של תפוקת התעשייה. יציבות ממושכת זו ברמת המחירים הינה בבחינת תופעה כלכלית יוצאת דופן במשק הישראלי; אולם, יש לזכור שהיא היתה בת לוואי למיתון כללי בפעילות הכלכלית במשק — תופעה שאף היא היתה חדשה. יש לציין, שגם מלחמת ששת הימים לא הביאה לזעזועים ברמת המחירים. אמנם הביאו הגיוסים הנרחבים לצמצום דרסטי בתפוקתם של מספר ענפים (בעיקר בחודש יוני), אך צמצום זה לוותה גם בהתכווצות ניכרת של הביקוש — להוציא ביקוש למזון — כך שרמת המחירים כמעט שלא הושפעה מכך. הביקוש הרב למזון בחודש מאי (שבא בעיקר לצורכי אגירה) נמשך תקופה קצרה יחסית, והוא נענה מתוך מלאי, כך שגם במחירי המזון לא חלו שינויים רציניים בתקופה זו. הפיחות, אשר בוצע בחודש נובמבר, אף הוא לא השפיע במידה ניכרת על רמת המחירים

לוח ו' 1

העלייה הממוצעת במחירי השימושים המקומיים הסופיים, 1960 עד 1967

(אחוזים)

הצריכה הפרטית	הצריכה הציבורית	ההשקעה הגולמית במשק	סך הכול
1960	3	4	3
1961	7	9	7
1962	9	20	14
1963	8	6	7
1964	5	5	5
1965	8	4	8
1966	8	1	7
1967	2	1	1
המשקל ב-1966	61	25	14
100			

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בתוך שנת 1967 עצמה. בין השאר, נבע דבר זה משיעורו הקטן של הפיחות ומן העובדה שהוא נעשה לקראת סוף השנה.

היציבות במחירים הקיפה את מרבית ענפי המשק, ועל כן לא חלו שינויים ניכרים גם במחירים היחסיים. עם זאת, יש להדגיש, שהשינוי שחל הוא בכיוון של המגמה ארוכת הטווח: עליית מה במחיריהם היחסיים של השירותים.

במשך כל שנת 1967 היה מדד המחירים לצרכן יציב, פחות או יותר. רמתו בדצמבר 1967 היתה 118.9 נקודות לעומת 118.7 נקודות באותו חודש של השנה הקודמת. בממוצע שנתי היה מדד המחירים לצרכן, בשנת 1967 גבוה בכ-1.6 אחוזים בהשוואה לשנת 1966. עלייה ממוצעת זו הינה פרי התפתחות המחירים במשך שנת 1966, שבה חלו עליות מחירים ניכרות במחצית הראשונה של השנה. מדד המחירים הסיטוניים של תפוקת התעשייה כמעט שלא השתנה אף הוא מדצמבר 1966 עד לדצמבר 1967.

גם מדד המחירים הנגזר של השימושים הסופיים במשק מצביע על יציבות יחסית: עלייה בקצת יותר מאחוז אחד בהשוואה לשנת 1966. העלייה היתה גבוהה מזו במחירי הצריכה הפרטית (2 אחוזים), ואילו מחירי הצריכה הציבורית נשארו ללא שינוי. יציבות זו משקפת בעיקר את העובדה שבשנת 1967, בניגוד לשנה הקודמת, לא שולמו הפרשי שכר בסקטור הציבורי, וכתוצאה מכך התקבל שכר לעובד נמוך יותר. מחירי ההשקעות עלו בקצת פחות מאחוז אחד; במידה מסויימת, נגרמה עלייה זו על ידי הפיחות של נובמבר 1967 אשר ייקר את מרכיב היבוא בהשקעות לקראת סוף השנה.

לוח 2'

עליית מדד המחירים לפי קבוצות מוצרים, 1966 ו-1967

(אחוזים)

העלייה או הירידה (-)				
דצמבר		ממוצע שנתי		
מ"מ 1966 עד 1967	מ"מ 1965 עד 1966	מ"מ 1966 עד 1967	מ"מ 1965 עד 1966	
0.9	5.4	3.0	5.7	מזון
-0.2	5.5	-1.9	7.5	דיוור
1.9	15.0	3.6	13.9	החזקת דירה
-5.0	3.3	-0.8	3.4	ריהוט וציוד לבית
-0.3	8.9	2.2	8.2	הלבשה והנעלה
0.9	7.1	2.1	9.4	חינוך, תרבות ובידור
2.5	13.7	4.6	12.9	בריאות
1.4	12.6	2.3	11.0	תחבורה ודואר
1.7	15.4	1.5	17.9	שונות
0.3	8.1	1.7	8.5	המדד בלי ירקות ופירות
-0.5	4.5	1.8	2.7	ירקות ופירות
0.2	7.8	1.6	8.0	המדד הכללי

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

2. הרקע הגורמים להתפתחויות בתחום המחירים

כפי שנאמר כבר לעיל, החלה ההתייצבות ברמת המחירים הכללית עוד במחציתה השנייה של שנת 1966, ובמובן זה חודשיה האחרונים של 1966 ושנת 1967 הינם חטיבה אחת. יש לציין, שבעוד שהתפתחות התוצר — על מרכיביו השונים — והתעסוקה מורה על מגמות מנוגדות בשתי המחציות של השנה, נשארה רמת המחירים יציבה כמעט על פני כל השנה, כך שמנקודת ראות זו גרידא אין הבדל בין שני חלקי השנה.

את יציבות המחירים בשנה הנסקרת יש לראות כתוצאה של יציבות בהוצאות הייצור, מחד גיסא, ושל רפיון הביקוש המצרפי במשק, מאידך גיסא. יציבות זו ראויה לציון על רקע העלייה הניכרת שחלה בנזילות המשק בשנה הנסקרת.

לחצי הביקוש בשוקי המוצרים והשירותים אשר התקיימו במשק הישראלי בשנים הראשונות של שנות השישים (ובמיוחד אחרי הפיחות של 1962) הועברו באותה תקופה גם אל שוק העבודה, וכתוצאה מכך נרשמו באותן שנים עליות שזר ניכרות. ב-1965 ניכרה כבר התרופפות מה של לחצי הביקוש (בין השאר כתוצאה של עלייה במחירי המוצרים אשר נמנעה קודם לכן בהשפעת הממשלה ומטה המחירים) ובשוק הדירות אף החל להסתמן שפל. בראשית 1966 עוד חלו עליות תלולות בשכר, שהיו במידה רבה פרי משא ומתן מוקדם יותר בין עובדים ומעבידים, אשר התנהל על רקע של גיאומטריה, וכנראה, תוך ציפיות להמשכה. עליות אלה בשכר, עם צעדים ממשלתיים שונים — כגון: העלאת מיסי עקיפין, צמצום סובסידיות ומתן היתר להעלאת תעריפים של שירותים הכפופים לפיקוח — גרמו את עליות המחירים הניכרות של המחצית הראשונה של 1966, אף כי באותה תקופה — מן הרביעי השני של 1966 — כבר הסתמנה מגמה של ירידה מוחלטת בביקוש ובתוצר. ואכן, עליות המחירים (בעיקר של מוצרי התעשייה) היו נמוכות יותר מכפי שהיה מתחייב אילו הועמס כל הגידול בהוצאות הייצור על המחירים. בשנת 1967, אשר במחציתה הראשונה עוד נמשכה מגמת הירידה בתוצר, היה השכר יציב, בדרך כלל, על פני כל השנה, כך שמצד זה לא נוצרו במשך השנה לחצים לעליות מחירים.

כאמור, ראוי לציין בהקשר של יציבות המחירים את קיומה של יציבות זו בד בבד עם הגידול העצום שחל במשך השנה בנזילות של המשק. שלא כבשנה הקודמת הקיף גידול זה בשנת 1967 לא רק נכסים בעלי דרגת נזילות חלקית (כגון: איגרות חוב קצרות מועד ופיקדונות לזמנים קצובים), אלא גם אמצעי תשלום ממש. באלה חלה במשך השנה עלייה בכ-26 אחוזים, כשמרביתה התרחשה בשבעת החודשים הראשונים של השנה. גם אם נביא בחשבון שחלק מן הגידול באמצעי התשלום נבע מן הצרכים החדשים של השטחים המוחזקים, עדיין נשארת העלייה גבוהה מאוד. המקור לגידול בנכסים הנזילים של הציבור נעוץ בעיקר בהרחבת האשראי — הן לממשלה והן לציבור.

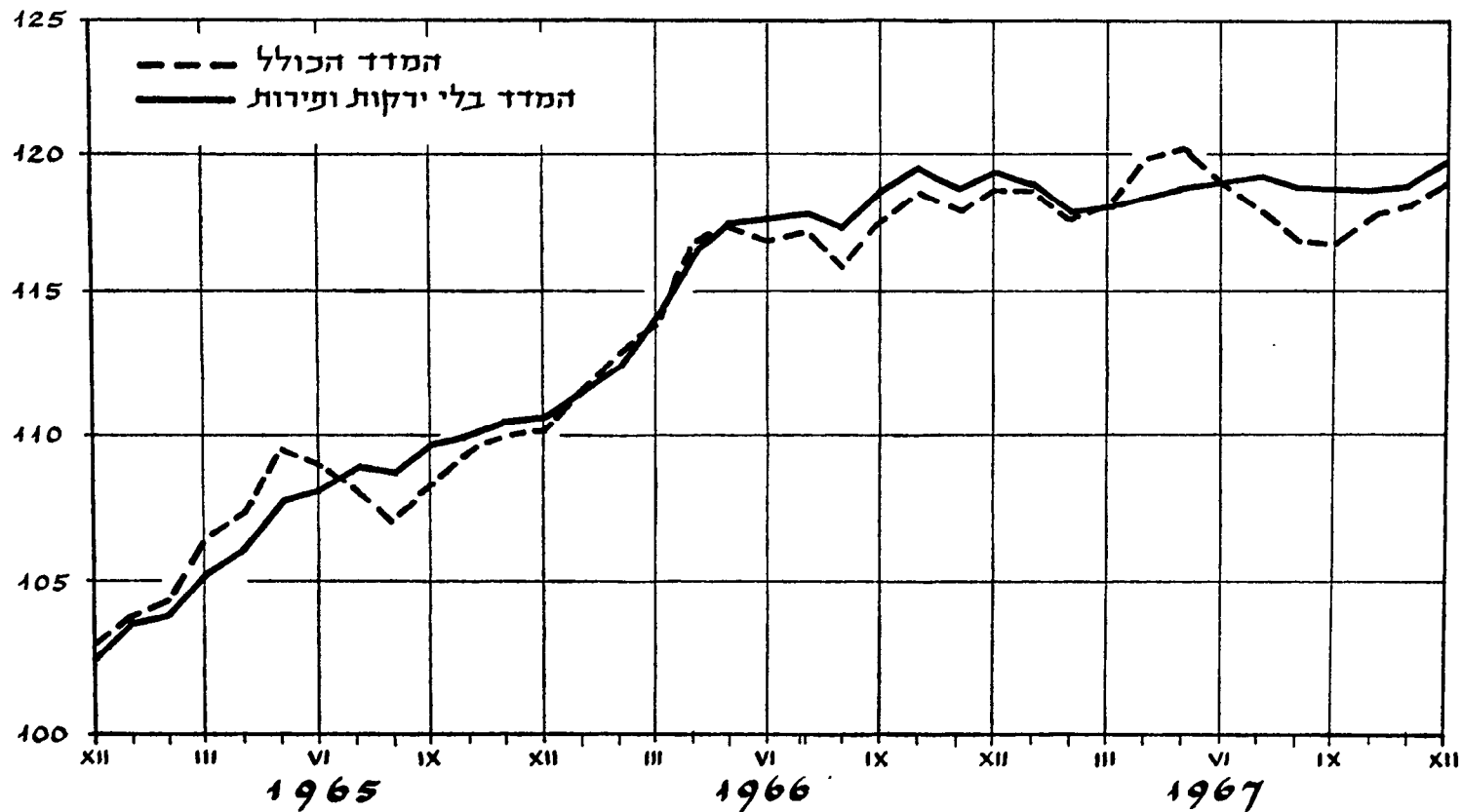
ההרחבה המוניטארית באה במידה רבה מתוך מגמה לעודד את הביקוש לנכסים ריאליים במשק ועל ידי כך לצמצם את האבטלה ולהרחיב את התפוקה. אולם, עיקרה של ההרחבה חלה ברביעי השני של השנה, ובהתחשב בקיומם של פיגורים בהשפעתה של המדיניות המוניטארית על הפעילות הכלכלית, ממילא לא ניתן היה לצפות לתגובות הרצויות כבר באותה תקופה. ואמנם, באותם חודשים הגדיל הציבור את הנכסים הנזילים שברשותו, כשבצד הגידול באמצעי התשלום שבידו חל גידול רב גם בנכסים בעלי דרגת נזילות יותר נמוכה, אך הנושאים גם תשואה (כגון: פיקדונות לזמן קצוב ופיקדונות במט"ח שמקורם בכספי פיצויים אישיים בחר"ל).

התרחבות מוניטארית רבתי חלה, כזכור, גם ב-1963 — הרבה מעבר לגידול בתוצר באותה תקופה — ואף היא לא היתה מלווה בעליית מחירים תלולה של מוצרים מהייצור השוטף, למעט דירות. אולם, באותה שנה חלה התרחבות רבה של הפעילות בבורסה ובשוק המקרקעין, תדומים שריתקו יתרות גדולות. דבר כזה לא התרחש בתקופת ההרחבה המוניטארית של שנת 1967. מתקבל על הדעת שהעדפת הציבור להחזקת כסף ונכסים נזילים אחרים תחת להגדיל את ביקושו לנכסים

דיאגרמה ו'1

מדד המחירים לצרכן, 1965 עד 1967

(הבסיס : ממוצע 1964 = 100)

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

עליית מדד המחירים לצרכן בלי ירקות ופירות ובתיקון סעיף הדיור, 1965 עד 1967

(ממוצע 1964=100.0)

1967				1966				1965				(סוף רבעי שנה)
IV	III	II	I	IV	III	II	I	IV	III	II	I	
(אחוזים)												
המדד בלי ירקות ופירות ובלי מחירי דירות ודמי מפתח												
0.8	-0.3	0.9	-0.9	1.5	1.4	3.0	3.0	1.3	1.2	2.3	3.5	
מחירי דירות ודמי מפתח												
1.9	0.0	-0.4	-2.0	-5.2	-2.2	3.3	5.4	-2.4	3.0	4.8	1.4	
	*** 2.4	** 1.0	*	-1.0	-3.6	-1.0	-1.1	-0.4	1.9	-0.3	3.6	
המדד בלי ירקות ופירות												
0.8	-0.3	0.8	-1.1	0.6	0.9	3.1	3.4	0.7	1.5	2.7	2.7	
	*** 0.0	** 0.2	*	1.2	0.7	2.4	2.4	1.0	1.3	1.9	3.5	

* בתקופה ינואר-יוני 1967 (אשר מרכזה בסוף הרבע הראשון של 1967) לא נערך סקר בשל מיעוט מקרים של העברות דירות.
 ** שיעור שינוי זה הינו לעומת סוף הרבע האחרון של 1966.
 *** נתונים ארעיים.
 המקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

עליית מדר המחירים לצרכן, 1966 ו-1967

העלייה או הירידה (-)				המשקל במדד ממוצע 1964 = 100.0	
דצמבר לעומת דצמבר		ממוצע לעומת ממוצע			
מ"מ 1966 ל-1967	מ"מ 1965 ל-1966	מ"מ 1966 ל-1967	מ"מ 1965 ל-1966		
-0.8	6.8	1.4	6.6	404.5	מוצרי תעשייה
1.3	5.3	4.2	5.7	124.5	מוצרים חקלאיים *
-0.5	1.3	-5.5	7.1	132.8	מחירי דירות ודמי מפתח
שירותים					
1.8	10.4	2.6	11.3	79.8	שירותים אישיים
1.6	8.7	2.2	12.5	72.1	שירותים ציבוריים
-0.4	27.7	14.9	14.5	25.6	שאר שירותי דיור
2.1	13.2	2.4	10.7	46.9	תחבורה ודואר
3.6	11.6	7.3	7.7	20.4	חשמל ומים
1.3	32.5	6.5	25.1	26.1	ביטוח ומיסים
סך המדד בלי ירקות ופירות טריים					
0.3	8.0	1.6	8.5	932.7	
-1.1	4.7	1.8	2.0	67.3	ירקות ופירות טריים
המדד כולו					
0.2	7.8	1.6	8.0	1000.0	

* למעט פירות וירקות טריים, בתוספת חלב ומוצרי, בשר ובשר עוף טרי שהועברו מסעיף מוצרי תעשייה.
ה מ ק ר : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

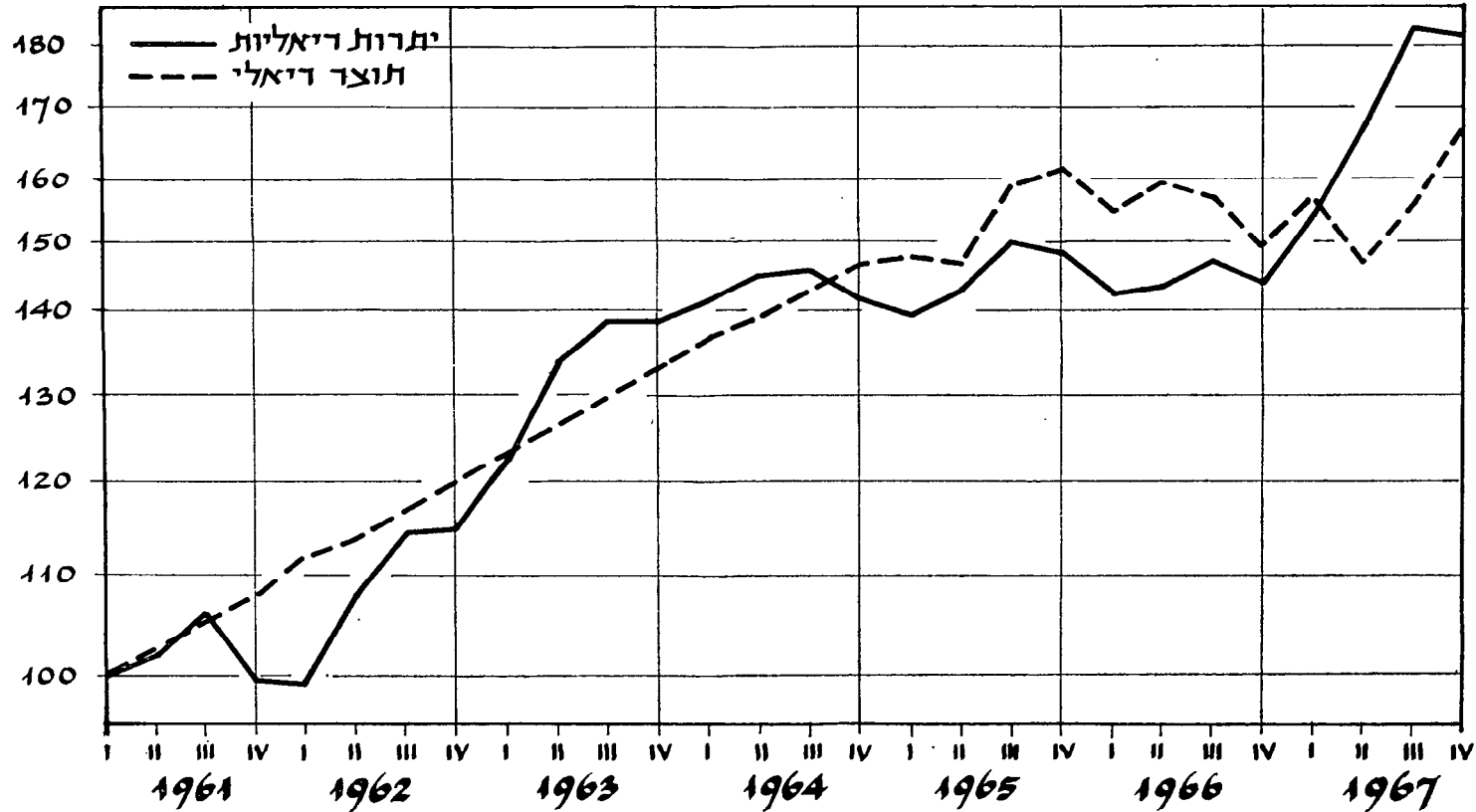
ריאליים קשורה הפעם בחוסר הבהירות ששררה במדינה—הן מבחינה מדינית והן מבחינה כלכלית. החשש מפני המשך האבטלה גם בעתיד ואפשרות אובדן מקום העבודה הניאו את הציבור מקניות שניתן לדחות. גם הציפיות להמשך יציבות המחירים, ואפילו לירידת מחירי דירות ונכסי צריכה בני קיימא, מעלות את הכדאיות היחסית שבהחזקת נכסים נזילים, שכן במקרה זה התשואה הריאלית הצפויה מנכסים אלה דומה לזו הנומינלית או אף עולה עליה.

אם כן, ההרחבה המוניטארית הגדולה של הרביע השני של השנה לא הביאה להרחבת הביקוש לנכסים ריאליים באותה תקופה (וכפי שצויין לעיל גם לא ניתן היה לצפות לתגובה כה מהירה), כך שממילא לא נוצר אז לחץ על רמת המחירים. (במחצית הראשונה של 1967 היתה מהירות המחזור של הכסף נמוכה יותר מבשבע השנים האחרונות). באשר למחצית השנייה של השנה, ניכרה בה, כאמור, התעוררות בפעילות המשקית. התאוששות זו נבעה הן מן הגידול בביקוש הממשלה והן מן הגידול בביקוש של הסקטור הפרטי. יתכן שגידול זה בביקוש הסקטור הפרטי מבטא כבר, במידה מסוימת, את ההשפעה בפיגור של ההרחבה המוניטארית בתקופה הקודמת. רמת המחירים נשארה יציבה בדרך כלל גם במחצית השנייה של השנה כך שכל תוספת הביקוש נענתה על ידי הגדלת הניצולת של גורמי הייצור, אשר בחלקם היו קודם לכן מובטלים. אולם לקראת סוף השנה החלה להסתמן עליית מחירים, שנמשכה גם בחודשים הראשונים של 1968, בשיעור העולה כנראה על המתחייב מהפיחות בנובמבר 1967.

כפי שצויין לעיל, ניכרו סימני השפל תחילה בענף הדיור, ובמשך 1966 ירד הביקוש גם למוצרי צריכה בני קיימא. ואמנם, תחילה הושפעו אותם ענפים המספקים תשומות לבנייה, ולקראת

מדדי היתרות הריאליות * והתוצר הריאלי ** לפי רביעי שנה, 1961 עד 1967

(הבסיס: הרביע הראשון, 1961 = 100)

* מדד היתרות הריאליות חושב על-ידי חילוק מדד ההשתנות באמצעי התשלום במדד ההשתנות במחירים לצרכן.

** לשנים 1961 עד 1964 חושב התוצר לפי רבעי שנה בהנחה שהתפתחות בתוך השנה הינה אחידה. מ-1965 קיימים נתונים על התפתחות התוצר לפי רבעי שנה.

ה מקור: עיבודים על סמך נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה ובנק ישראל.

אמצע 1966, וביתר הדגשה במחציתה השנייה של אותה שנה ובמחצית הראשונה של 1967, הקיפה הירידה בתפוקה את מרבית ענפי המשק.

ירידה זו בתוצר לוותה בהעמקת האבטלה. אולם, בעוד שבשנים קודמות הביא הגידול בביקוש לעבודה — כתוצאה מן הגיאות בשוקי המוצרים והשירותים — לעליות שכר ניכרות, לא לוו הירידה בביקוש לעבודה וגידול האבטלה בירידות שכר משמעותיות, כי אם בהתייבשות השכר. מכאן שמרכיב זה בהוצאות הייצור נשאר יציב במשך מרביתה של 1967. יוצאת מן הכלל הוזה הינה ההתפתחות בענף הבנייה בו חלו, כנראה, ירידות בתשלומי השכר בפועל, אם כי לא בתעריפים הרשמיים.

בתעשייה הקיפה הירידה בתפוקה במחצית הראשונה של 1967 חלק גדול של ענפי המשנה, ובמיוחד אותם ענפים המספקים תשומות לבנייה והמייצרים נכסי השקעה. עם זאת, נשארו המחירים יציבים, בדרך כלל, ולא נרשמו בהם ירידות משמעותיות. יש לראות תופעה זו של קשיחות מחירים כלפי מטה בתקופת שפל — תופעה הקיימת גם במשקים אחרים — על רקע מספר גורמים: (1) יציבות בהוצאות הייצור — אי יכולתם של היצרנים לגלגל ירידות במחירי המוצרים אל מחירי התשומות ובעיקר עבודה, (2) מבנה ההוצאות — ייתכן שצימצום התפוקה אינו מביא לירידה בהוצאה ליחידת תפוקה (3) המבנה התחרותי — במצב של מיעוט יצרנים בענף קיימת רתיעה אצל היצרן הבודד להוריד מחירים, הן בשל החשש מפני תגובה מצד יצרנים אחרים והן בשל ציפיות להשתנות מהירה יחסית של המגמה בענף. במקרה זה יעדיפו היצרנים להתחרות ביניהם לא דרך הורדה גלויה של המחירים אלא על ידי הטבת התנאים לקונה (כגון: הארכת תקופת האשראי). ברור, שמשמעותו של צעד כזה הינה הורדה אפקטיבית במחיר, אף שאינה נתפשת במדידה. לא ידוע לנו באיזו מידה נקטו היצרנים בצעדים כאלה ב-1967 והאם ב-1966 היה היקפן של הנחות סמויות אלה שונה.

בתחום הדירות נמשך השפל בכל המחצית הראשונה של השנה, וניצני התאוששות מורגשים אחרי מלחמת ששת הימים. התאוששות זו הורגשה הן בהיקף העסקות בענף והן בהיקף התחלות בנייה חדשות. שלא כבתעשייה, נתן השפל את אותותיו בענף הזה לא רק בהיקף הבנייה והעסקות אלא גם במחירים. הסיבה לצמיגות מחירי הדירות גם כלפי מטה נעוצה, בין השאר, בריבוי היצרנים בענף והן באופיו הטכנולוגי של הענף: משך הבנייה של יחידה הינו ממושך, ההשקעה בה גדולה, והחזקת מלאי גדול יחסית למחזור תוך המנעות מהורדת מחירים עשויה להיות יקרה, מבחינתו של היצרן, מאשר הורדת המחיר ומכירת הבניין. כמו כן, להבדיל מן התעשייה, יכלו היצרנים בענף זה לגלגל את ירידות המחיר אל אחת התשומות החשובות ביותר בבנייה — היא הקרקע. במחירי הדירות נרשמו ירידות מאז אמצע 1965, ואלה נמשכו עד אמצע 1967. אמנם, גם כאן לא היו הירידות המדודות במחירים גדולות בהשוואה לירידה בהיקף הבנייה — והעסקות — אך במקרה זה מתקבל בהחלט על הדעת, שהירידות בפועל היו גדולות מאלה שנמדדו בסקרים. בעסקה של מכירת דירה יש לאשראי משקל נכבד מאוד, והטבה בתנאי האשראי תהיה בעלת משמעות ניכרת לגבי המחיר הריאלי של הדירה. הקרשי שבמדידת מרכיב זה של המחיר — לצורכי חישובי מדד מחירי הדירות בידי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה אין הוא מובא בחשבון כלל — נותן מקום לסברה שהירידה במחירי הדירות היתה תלולה יותר מזו שנמדדה.

באמצע חודש נובמבר בוצע, כזכור, פיחות הל"י ביחס לדולר בכ-17 אחוזים. השפעתו של הפיחות על רמת המחירים בשנת 1967 היתה מועטה בשל כמה סיבות:

1. שיעורו הנמוך של הפיחות.
2. תיקוני מכס — הממשלה הורידה את שיעורי המכס כך שערכם המוחלט לא ישתנה. כתוצאה מכך קטנה העלייה במחיר היבוא משיעור הפיחות. לגבי מספר מוצרים ושירותים (חשמל, דלק ומזון) נקטה הממשלה במדיניות של שמירת המחירים לצרכן (בין אם על ידי הגדלת תמיכותיה ובין אם על ידי הורדה מקוזות במיסים).

3. מספר מדינות פיתחו את ערך מטבעותיהן בעקבות פיתוח הלי"ש בשיעור דומה לזה של ישראל, כך שהיבוא מארצות אלה לא התייקר כלל.

4. מכירות מתוך המלאי נעשו עדיין במחירים הקודמים או גבוהים במקצת (עפ"י דיווחים של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה, אשר עקבה אחרי התפתחות המחירים בשבועות הראשונים שלאחר הפיחות). יתכן שהסיבה לכך נעוצה במצב שבו היה נתון המשק — אמנם צמיחה וגידול הביקוש, אך עדיין עם אבטלה.

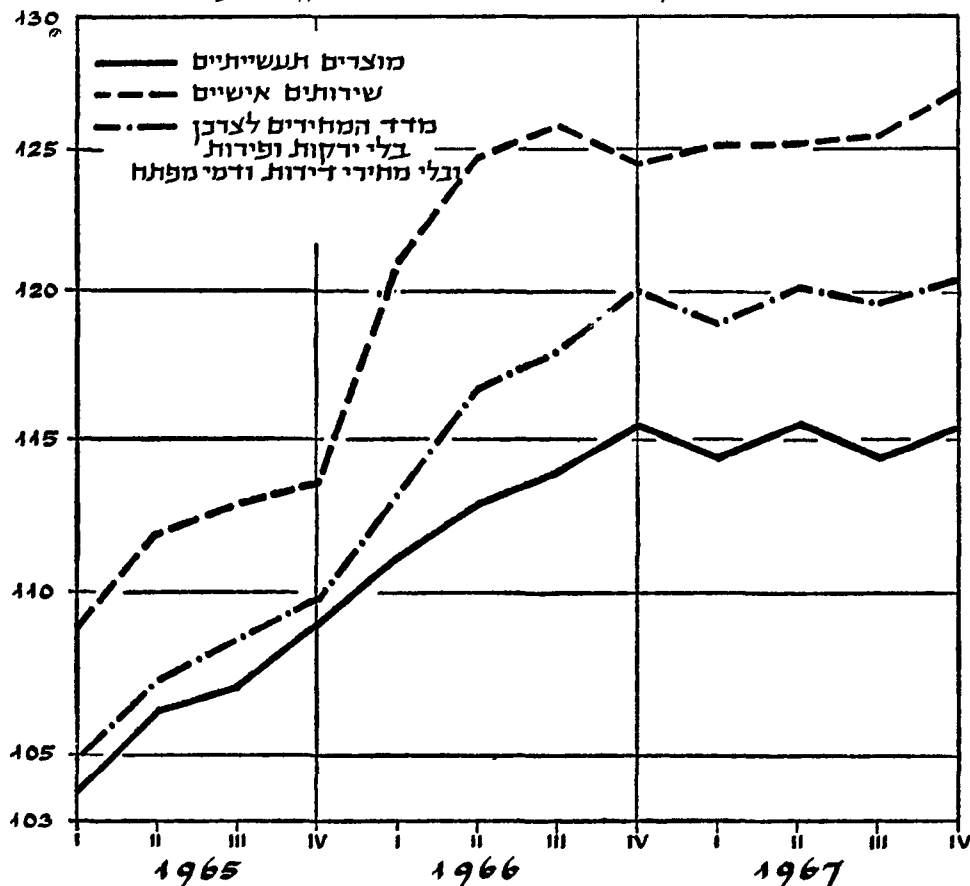
לסיכום, ניתן לומר שמבחינת רמת המחירים היוותה שנת 1967 פחות או יותר חטיבה אחת. במשך כל התקופה שבה ירד התוצר וגדלה האבטלה נשמרה יציבות המחירים — בעוד שבתקופות קודמות נרשמה בהם עלייה — וגם במחצית השנייה של השנה, עם חזרתו של המשק למסלול של צמיחה מהירה נשמרה בדרך כלל יציבות זו. עליית מה במחירים חלה בחודשים נובמבר ודצמבר, וזו היתה במידה מסוימת תוצאה של הפיחות.

3. המחירים היחסיים

בתחום המחירים היחסיים לא היו השינויים בולטים, מכיוון שיציבות המחירים הקיפה את מרבית ענפי המשק. במחצית הראשונה של השנה כמעט שלא השתנו המחירים היחסיים והם דמו

דיאגרמה ו' - 3

מדד מחירים של קבוצות שונות במדד המחירים לצרכן, ער 1965 עד 1967

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

לוח 5' ו

שיעורי שינוי של התפוקה התעשייתית ושל המחירים הפיטוניים של התפוקה התעשייתית, ממוצעים רבע שנתיים, 1965 עד 1967

	1967				1966				1965				
	IV	III	II	I	IV	III	II	I	IV	III	II	I	
מכרות ומחצבים													
שינוי תפוקה	14.1	7.4	-13.3	-3.5	8.7	-8.4	-1.9	-0.3	11.4	1.6	2.7		
שינוי מחירים	0.1	-0.1	-0.5	-0.8	-0.2	0.6	0.3	0.1	0.3	0.7	1.6	0.2	
מוזן													
שינוי תפוקה	- 6.5	16.9	-5.3	5.2	-2.9	1.0	2.3	5.6	-0.6	-4.7	8.2		
שינוי מחירים	0.9	-0.2	-0.4	0.8	1.2	0.0	0.4	1.7	1.4	1.6	2.2	1.3	
טקסטיל													
שינוי תפוקה	7.7	23.3	-1.3	-7.4	-13.2	1.4	-2.2	6.4	0.4	6.8	-1.0		
שינוי מחירים	-0.1	-1.2	0.3	-0.5	2.9	8.0	0.7	0.3	0.4	0.4	0.4	0.6	
הלבשה													
שינוי תפוקה	-11.5	18.6	12.1	2.9	-28.0	11.6	-0.3	0.9	-2.1	11.4	5.7		
שינוי מחירים	5.1	-2.5	0.7	-4.3	5.4	0.8	4.2	-1.8	3.2	-2.8	1.6	-0.7	
עץ ומוצריו													
שינוי תפוקה	14.8	15.5	-7.6	-8.7	-0.9	-1.2	-7.8	-0.9	16.3	-4.6	5.6		
שינוי מחירים	-0.5	-0.1	-0.3	-0.1	0.1	0.3	0.6	0.8	0.2	0.7	0.8	1.0	
נייר ומוצריו													
שינוי תפוקה	3.1	14.4	-4.2	11.5	-6.1	1.3	-4.3	17.2	-8.7	2.2	-0.3		
שינוי מחירים	-0.1	-0.2	-0.1	-0.1	-0.1	0.3	0.3	0.2	0.0	0.1	0.0	0.0	
עור ומוצריו													
שינוי	8.7	18.8	-5.9	-7.1	-8.6	-5.4	-7.6	5.5	4.2	-5.3	5.3		
שינוי מחירים	1.1	-0.2	-0.7	-0.8	-0.2	0.2	5.2	6.9	3.4	2.1	0.8	2.1	

גומי ופלסטיקה											
4.4	22.9	3.8	-8.3	-8.7	3.3	-6.0	4.5	1.8	5.6	0.6	
0.0	0.0	0.1	1.0	-0.1	0.2	0.8	0.2	-0.1	0.0	0.0	-0.6
שינוי תפוקה											
שינוי מחירים											
כימיה ונפט											
12.3	14.6	1.4	-4.8	-5.1	8.7	-4.6	3.4	3.7	7.4	2.6	
0.2	0.1	1.1	0.5	0.5	1.1	3.1	1.2	0.6	0.9	1.3	1.1
שינוי תפוקה											
שינוי מחירים											
מינרלים אל מתכתיים											
27.4	14.1	-29.2	-11.8	-4.5	1.8	-8.1	-3.8	1.7	3.7	1.8	
-0.1	-0.4	-0.4	-0.3	1.2	2.0	0.8	1.1	0.7	0.9	1.0	1.1
שינוי תפוקה											
שינוי מחירים											
מתכת בסיסית											
2.0	32.1	-5.7	-17.8	3.2	-13.4	-11.7	3.1	-0.3	11.2	-3.2	
0.6	-0.5	-0.4	0.1	1.2	2.6	2.6	1.2	1.1	0.6	0.9	0.3
שינוי תפוקה											
שינוי מחירים											
מוצרי מתכת											
15.3	16.8	-13.3	-4.3	-14.2	-0.7	-4.0	-1.5	5.7	-0.3	1.3	
0.5	-0.1	0.0	-0.2	0.6	0.0	1.8	2.2	0.9	0.7	1.2	2.9
שינוי תפוקה											
שינוי מחירים											
מכונות											
28.6	22.5	-5.4	-13.0	-7.0	-4.4	-13.2	6.6	-3.2	-6.5	16.5	
-2.6	-2.6	-0.4	0.3	-0.1	0.2	0.9	1.1	1.1	0.3	0.6	0.4
שינוי תפוקה											
שינוי מחירים											
ציוד חשמלי											
9.9	34.4	-18.1	-8.3	-19.2	10.9	-2.4	-16.3	13.2	11.9	-7.2	
0.7	-0.4	0.1	-0.1	0.3	0.1	1.0	1.8	0.3	0.4	0.9	1.4
שינוי תפוקה											
שינוי מחירים											
כלי הובלה											
3.5	29.6	-6.1	-4.9	-0.1	-11.8	-8.4	-1.5	1.7	0.5	3.6	
0.1	0.2	-0.3	-0.9	-0.2	0.0	3.4	2.8	2.1	0.5	2.2	4.9
שינוי תפוקה											
שינוי מחירים											
שונות											
14.9	4.0	-4.0	8.2	3.2	0.1	-11.3	-4.7	9.1	-4.9	3.4	
1.8	1.5	-0.4	-0.3	0.2	0.5	0.7	1.9	0.7	0.5	1.5	3.1
שינוי תפוקה											
שינוי מחירים											

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בערך לאלה ששררו בסוף 1966. אולם, במחציתה השנייה של השנה התחדשה המגמה של עלייה במחיריהם של השירותים יחסית למוצרים, ובמיוחד למוצרי התעשייה. בעוד שמחיריהם של מוצרי התעשייה הכלולים במדד המחירים לצרכן (למעט בשר וחלב) ירדו בכ-0.8 אחוז, עלו מחירי שירותים בכ-1.5 אחוז.

מחירי הירקות והפירות עלו במשך השנה בכ-1.3 אחוז. זו תוצאה של עלייה תלולה במחירי הירקות וירידה במחירי הפירות.

מחירי שירותי הדיור המשיכו לרדת במחצית הראשונה של השנה, ורק במחציתה השנייה של השנה הסתמנה עליית מה במחיריהם (עדיין אין בידינו ממצאים של סקר מחירי דירות לרביע האחרון של השנה).

א. ת ע ש י י ה

בתחום המוצרים התעשייתיים נשמרה יציבות המחירים במשך כל שנת 1967 לאחר שרמתם התייצבה כבר ברביע האחרון של השנה הקודמת. מחירי המוצרים התעשייתיים שבמדד המחירים לצרכן אף ירדו במשך השנה בכ-0.3 אחוז. מדד זה בלי מחירי חלב ובשר מראה אפילו על ירידה חזקה יותר במקצת — קרוב לאחוז אחד. גם מדד המחירים הסיטוניים של תפוקת התעשייה מצביע על יציבות: ירידה קלה במשך המחצית הראשונה של השנה, אשר קווצה על ידי עלייה קלה, בשיעור דומה, במחציתה השנייה של השנה.

גם בתחום זה הגורם המרכזי ליציבות המחירים נעוץ בשפל בו היה שרוי הביקוש הריאלי במשך בתקופה הנסקרת. הוצאות הייצור, ובמיוחד השכר, היו אף הן יציבות במשך שנת 1967, לאחר שבשנה הקודמת חלה בהן עלייה ניכרת. התוצאה הברורה של ירידת הביקוש היתה צמצום התפוקה התעשייתית, אשר במרבית ענפי המשנה נמשכה מן הרביע השני והשלישי של שנת 1966, עד לרביע שני של שנת 1967 ועד בכלל. המחירים לעומת זאת, נשארו יציבים כאמור, ולהוציא מספר ענפים בודדים, לא חלו בהם ירידות משמעותיות.

עובדה זו שהשפל בביקוש למוצרי תעשייה מצא את ביטויו בעיקר בירידת התפוקה ואך מעט מאוד בירידות מחירים, ניתן להסבירה על ידי מספר גורמים:

(1) מחירי התשומות נשארו יציבים: כאמור, שכר העבודה נשאר יציב, פחות או יותר, על פני כל השנה, ומחירי תשומות מיובאות אף הם לא ירדו (במספר ענפים, כמו מתכת ונעליים, אפילו חלה עליית מה במחירים הבינלאומיים של חומרי הגלם). לגבי החודשים האחרונים של השנה אפילו חלה עלייה במחירי היבוא בעקבות הפיחות. כפי שצויין כבר, לא גררה אחריה העמקת האבטלה ירידות שכר בתעשייה. אי יכולתם של היצרנים לגלגל ירידות במחירים אל מחירי גורמי הייצור — ובעיקר עבודה — הינה בלי ספק אחת הסיבות לאי ירידת המחירים.

(2) גם כאשר מחירי התשומות קבועים, ייתכן שלגבי חלק מן הענפים אין צמצום הייצור מביא לירידה בהוצאה ליחידת תפוקה. זאת ועוד: מתקבל על הדעת, שיצרנים אינם מתאימים באופן מיידי את מספר העובדים שהם מעסיקים אל היקף התפוקה בעקבות ירידתה. בחלקו נובע הדבר מכך שאין הם יכולים לפטר עובדים כרצונם ובחלקו משום שאין הם מעוניינים לעשות זאת בשל ציפיות להשתנות המצב. ואם ההוצאה על עבודה מהווה מרכיב קבוע, פחות או יותר, הירידה בתפוקה עשויה אפילו לגרור עלייה בהוצאה ליחידת תפוקה.

(3) מיעוט יצרנים בענף — מרבית ענפי התעשייה מאופיינים על ידי כך שמספר לא גדול של יצרנים מספקים חלק גדול של כלל תפוקת הענף. במקרה כזה, נוטים יצרנים להתחרות זה בזה לא בצורה גלויה דרך הורדה ישירה של המחירים, כי אם בצורות עקיפות, כגון הטבת תנאי האשראי שהם נותנים ללקוחותיהם (ענף ההלבשה הינו מאופיין דווקא על ידי ריבוי יצרנים, ואמנם נרשמו בו גם תנודות מחירים כלפי מטה, מעבר לירידות העונתיות).

עליית מחירי מוצרי התעשייה לפי מדד המחירים לצרכן, 1966 ו-1967
(אחוזים)

העלייה או הירידה (-) לעומת סוף השנה הקודמת		(סוף ההתקופה)
1967	1966	
1.2	5.7	מזון
-6.1	1.6	רהיטים
-0.7	9.3	הלבשה וטקסטיל
0.0	11.6	הנעלה, עור, גומי ופלסטיקה
		מוצרי מתכת, מכונות
-3.5	2.2	כלי הובלה וחשמל
1.7	8.8	מוצרים כימיים ומוצרי נפט
1.7	5.8	שונות
-0.3	6.1	סך הכול

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מדידת המחירים הנעשית בפועל, אף כי להלכה מביאה גורם זה בחשבון, אינה תופשת אותו בהיקפו המלא בשל הקשיים הכרוכים בהשגת האינפורמציה הדרושה.
(4) כזכור, חל בשנת 1966 גידול ניכר בהוצאות הייצור בעקבות העלאות השכר שחלו באותה שנה (וכן בעקבות עליית מחירי היבוא של מספר חומרי גלם). עליות אלה בשכר — אשר הסתכמו ב-17 אחוזים בממוצע שנתי וב-12 אחוזים במשך השנה — גררו עליות מחירים מסויימות בענפי התעשייה, באותה שנה, אף כי כבר אז הורגשו היטב סימני השפל במשק הישראלי. אמנם, עליות המחירים היו גמוכות ממה שהיה מתחייב אילו "הועמס" כל הגידול בהוצאות הייצור על המחירים. עם זאת, מתקבל על הדעת, שהתאמת המחירים לשינויים בהוצאות ובביקוש איננה מידית ושהיא בבחינת תהליך הדורש זמן (מה גם שלגבי חלק מן המפעלים העלאת מחיר טעונה אישור ממשלתי פורמלי, ולגבי חלק אחר של המפעלים לחצה הממשלה — באמצעות מטה המחירים — לשמור על יציבות המחירים למרות העלייה בהוצאות). מכאן, ייתכן שאלמלא הירידה הנוספת בביקוש במחצית הראשונה של שנת 1967 יכלו המחירים עוד לעלות במידת מה בעקבות עליית השכר מן השנה הקודמת. ההתרופפות הנוספת של הביקוש הריאלי מנעה, כנראה, עלייה זו במחירים, והתוצאה הסופית היתה איפוא יציבות ברמת המחירים תוך ירידות בשיעורים ניכרים בתפוקתם של חלק מענפי התעשייה.

במחציתה השנייה של השנה ניכרה התאוששות בייצור התעשייתי. רמת המחירים עדיין נשארה יציבה, בדרך כלל, ורק לקראת סופה של השנה נרשמו עליות מחירים קלות במספר ענפי משנה, שהיו במידה רבה תוצאה של התייקרות תשומות מיובאות בעקבות הפיחות מחודש נובמבר. יש לשער שעליות נוספות במחירי מוצרים תעשייתיים, כתוצאה דחויה של הפיחות, תחולנה בחודשיה הראשונים של שנת 1968.

באשר לשינויים במחירי מוצרים תעשייתיים לפי ענפי משק, יש לציין במיוחד את הירידה שחלה במחיריהם של מספר מוצרי צריכה בני קיימא שהיתה בעיקר תוצאה של הקטנת מיסי

שיעורי העלייה במדד המחירים הפיטוניים של התפוקה התעשייתית (קבוצות ראשיות), 1966 ו-1967

(ממוצע 1963=100)

הסעיף	העלייה הממוצעת לעומת השנה הקודמת		יוני 1966		דצמבר 1966	
	1966	1967	לעומת דצמבר 1965	לעומת יוני 1966	לעומת דצמבר 1966	לעומת יוני 1967
מכרות ומחצבים	1.5	-0.9	0.5	0.1	-1.0	0.0
מזון:						
(א) בשר, חלב שמורי פירות וירקות	4.0	1.7	-4.0	2.7	0.2	0.1
(ב) יתר המזון	4.9	1.6	4.7	1.2	-0.4	1.5
טקסטיל	6.3	5.2	0.9	11.0	-0.1	-1.3
הלבשה *	4.4	1.8	2.8	5.2	-2.9	3.1
עץ ומוצרי ורהיטים	2.0	-0.1	1.5	0.1	-0.4	0.2
נייר, קרטון ומוצריהם	0.6	-0.1	0.6	0.0	-0.2	-0.2
עור ומוצריו **	15.7	0.1	12.1	-1.1	-1.5	2.9
מוצרי גומי ופלסטיקה	0.8	1.3	1.4	0.2	0.7	0.0
כימיקלים ומוצרי נפט	5.5	3.0	5.1	0.7	1.6	0.5
מינרלים אל-מתכתיים	4.2	1.4	2.6	2.3	-0.6	0.3
מתכת בסיסית	6.2	2.5	4.0	2.8	-0.4	1.6
מוצרי מתכת	5.1	0.8	3.5	0.4	-0.2	1.1
מכונות	2.6	-1.8	1.2	-0.2	-0.1	-5.1
ציוד חשמלי	3.2	0.6	2.8	0.2	0.1	2.5
כלי הובלה	7.8	-0.4	5.8	-0.8	-1.2	0.0
שוונות	3.9	1.2	2.6	0.5	-0.6	5.1
סך הכול	4.8	1.2	2.7	1.9	-0.4	0.3

* בניכוי הסעיף "תפירה וחייטות".

** בניכוי הסעיף "תיקון נעליים".

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

הקנייה המוטלים עליהם. לפי מדד המחירים לצרכן היו מחירי הרהיטים במגמת ירידה קלה עוד מראשית השנה, אולם בחודש ספטמבר, עם הקטנת מיסי הקנייה, ירדו אלה בשיעור ניכר יותר. במשך השנה כולה הסתכמה הירידה במחירי הרהיטים בכ-6 אחוזים. דבר דומה קרה גם לגבי מחירי מקררים חשמליים ומכונות כביסה, עם הקטנת מיסי הקנייה המוטלים עליהם.

מחירי ההלבשה ומוצרי הטקסטיל עלו בחודשיה האחרונים של 1966 בעקבות הסדר חדש של תמריצים עקיפים ליצוא – דרך השוק המקומי – לענף זה.¹ עם העלייה הזו במחירים נרשמה ברביע האחרון של אותה שנה ירידה דרסטית בתפוקה אשר, בלי ספק, היתה תוצאה הן של התייקרות מוצרים אלה וכן של הירידה כללית בביקוש במשק. במשך שנת 1967 נרשמה ירידת מה במחירי ההלבשה ומוצרי הטקסטיל, ובסוף השנה עדיין היתה רמתם נמוכה במקצת מזו של סוף שנת 1966.

מחירי ההנעלה היו נמוכים במשך מרבית השנה בכ-2 אחוזים מאשר בסוף שנת 1966. תפוקת הענף נמצאה בירידה מתמדת מאז הרביע השני של 1966 עד לרביע השלישי של 1967. לקראת סוף השנה חלה עלייה מסוימת במחירים, והם הגיעו שוב לרמה של סוף השנה הקודמת. עלייה זו במחירים הינה תוצאה של עליית מחירי העור, והיא התאפשרה גם על ידי התאוששות הביקוש (ברביע השלישי של שנת 1967 כבר חלה עלייה גדולה בייצור הענף).

מחירי המזון כפופים ברובם לפיקוח הממשלה ושינויים צריך לאישורה. רמתם נשארה קבועה, בדרך כלל, במשך השנה (תביקוש למזון לא ירד בדומה לביקוש למוצרי צריכה אחרים).

באשר לענפי תעשייה אשר תפוקתם משמשת בעיקר כמוצרי ביניים, ראוי לציין במיוחד, שלמרות הירידה בפעילות ענף הבנייה במשק, ירדו מחיריהם של מוצרים המשמשים לבנייה בשיעורים מתונים ביותר, מלבד כמה יוצאים מן הכלל.

ב. החקלאות

מחירי המוצרים החקלאיים הכלולים במדד המחירים לצרכן – לרבות חלב ומוצריו, בשר ובשר עוף, ולמעט פירות וירקות טריים – עלו במשך שנת 1967 בכ-1.3 אחוזים, לעומת עלייה בכ-5.3 אחוזים בשנה הקודמת.

בסעיפים שונים היו המחירים יציבים במשך השנה, אך בממוצע שנתי היתה רמתם גבוהה מאשר בשנת 1966, בשל עליות שחלו באותה שנה. כך, למשל, היה מחיר הביצים יציב במשך כל 1967, אך רמתו הממוצעת היתה גבוהה בשנה זו בכ-12.5 אחוזים בהשוואה לשנה הקודמת. העלייה במחיר חלה בספטמבר 1966, כאשר הממשלה החליטה לצמצם את תמיכותיה ולאפשר, תחת זאת, העלאת מחיר הביצים לצרכן. למרות עלייה זו במחיר הביצים עלתה צריכתן בשנת 1967 בכ-2.5 אחוזים בהשוואה לשנת 1966.

מחירי הבשר ובשר עוף טרי עמדו בסוף 1967 ברמה גבוהה אך במקצת מזו של שנת 1966, ואילו בממוצע שנתי היתה רמתם גבוהה בכ-3 אחוזים. במשך השנה חלו תנודות ניכרות, במיוחד במחירי בשר העוף. מחירי השיא של בשר העוף – בחודש ספטמבר – היו גבוהים ב-26 אחוזים בקירוב מאשר מחירי השפל – בחודש פברואר. תנודות ניכרות אלה במחירים היו בעיקר תוצאה של תנודות גדולות בהיצע.

מחיר החלב לשתייה הועלה בדצמבר 1966 ובממוצע שנתי היתה רמתו ב-1967 גבוהה בכ-19 אחוזים לעומת השנה הקודמת. גם כאן העלאת המחיר לצרכן באה להחליף חלק מן התמיכות הממשלתיות שצומצמו.

¹ הממשלה הקטינה את הסובסידיות הישירות שלה ליצוא ענף זה ואיפשרה, תחת זאת, העלאת מחירים בשוק המקומי, דבר שייקר את הבדים המשמשים לשוק המקומי. מחירי ההלבשה במדד המחירים לצרכן עלו כתוצאה מכך בכ-9 אחוזים.

העלייה או הירידה (-) במחירי ירקות ופירות טריים שונים,
לפי מדד המחירים לצרכן, 1966 ו-1967

1967	1966	
34.6	-12.9	עגבניות
1.9	-7.8	מלפפונים
17.0	14.6	תפוחי אדמה
-7.9	6.3	ענבים
-24.1	33.0	שזיפים
-10.1	-1.2	תפוחי עץ
-9.9	-6.9	בננות
2.0	32.4	תפוזי שמוטי
0.0	15.2	אשכוליות
1.3	11.3	לימונים
17.8	-2.7	כל הירקות
-7.8	5.1	כל הפירות
1.8	2.0	סך כל הירקות והפירות

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מחירי הפירות והירקות הטריים עלו ב־1967 בפחות מ־2 אחוזים לעומת שנת 1966. תוצאה זו הינה שילוב של ירידה ניכרת במחירי הפירות הטריים ועלייה תלולה במחירי הירקות הטריים (7.8- ו־17.8 אחוזים בהתאמה) הסיבה לעלייה הגדולה במחירי הירקות נעוצה בהתרכזות ההיצע — וגידולו — בתקופת זמן קצרה, בשל תנאים אקלימיים, וצמצום ההיצע בשאר עונות השנה. ואמנם עיקר העלייה במחירים נרשמה באותם חודשים בהם חל צמצום בהיצע.

ג. שירותים

מחירי כלל השירותים שבמדד המחירים לצרכן עלו במשך השנה בקצת פחות מ־2 אחוזים. אמנם, זהו שיעור עלייה הגבוה מזה של המדד כולו, אולם הוא נמוך בהרבה מזה שבשנים הקודמות. מכאן שניתן לומר, שגם בתחום זה נשמרה במידה ניכרת יציבות המחירים במשך השנה הנסקרת.

מהלך מחירי השירותים במשך השנה תואם למדי את ההתפתחויות הכלכליות במשק במשך השנה : במחציתה הראשונה של השנה היו המחירים יציבים (עלייה בכ־0.3 אחוז) ואילו במחצית השנייה גברה מגמת העלייה במידת מה והגיעה לכדי 1.5 אחוז בקירוב. בחלקן נשאו העליות במחירים אופי מוסדי, ובחלקן הן חלו בתחומים החופשיים במידת מה מפיקוח.

בעוד שבשנת 1966 חלו עליות ניכרות במחיריהם של מרבית השירותים — הן של אלה הכפופים לפיקוח ממשלתי והן של אלה החופשיים ממנו — הועלו בשנת 1967 מחיריהם של שירותים בודדים בלבד.

עליית מחירי סוגי שירותים לפי מודד המחירים לצרכן, 1964 עד 1967

המחצית הראשונה השנה	המחצית השנייה	אחוז העלייה לעומת סוף השנה הקודמת				המשקל ב־1964 (ממוצע שנתי)	
		1967	1966	1965	1964		
1.6	0.2	1.8	10.4	11.0	9.7	79.8	שירותים אישיים
1.9	0.8	2.7	14.4	7.0	6.1	37.0	שירותי בריאות
1.0	0.0	1.0	2.4	7.1	6.3	30.0	שירותי חינוך
1.6	0.6	2.1	13.2	11.3	0.7	46.9	תחבורה ודואר
1.3	0.0	1.3	32.5	1.0	2.4	26.1	ביטוח ומיסים
1.7	1.9	3.6	11.6	6.8	0.0	20.4	חשמל ומים
1.1	-3.6	-2.5	6.8	24.2	—	5.1	שירותים ציבוריים אחרים
1.5	0.3	1.8	12.8	8.8	5.2	245.3	סך הכול

ה מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מבין השירותים שמחיריהם כפופים לפיקוח ראוי לציין את העלייה במחירי המים לצריכה ביתית, אשר הסתכמה במשך השנה בכ־16 אחוזים, לאחר שגם בשנה הקודמת הורשו הרשויות המקומיות להעלות את תעריפי המים בשיעור ניכר — 18 אחוזים.

לעומת עלייה זו, התקיימה יציבות יחסית במחירי החשמל, הדואר, התחבורה הציבורית, שירותי החינוך וחלק משירותי הבריאות.

תעריפי התחבורה הציבורית לא הועלו, לאחר שחלו בהם עלייות ניכרות בשנתיים הקודמות. אמנם, הדרישות להעלאתם מצד הקואופרטיבים לתחבורה לא נעדרו גם השנה, אלא שהן נענו לא בצורה הישירה של אישור להעלאתם, כי אם בדרך של מתן סובסידיות והבטחת הממשלה להשתתף במימון פרויקטים שונים של קואופרטיבים אלה.¹ מחירי הנסיעות לחו"ל התייקרו בסוף השנה בעקבות הפיחות של חודש נובמבר.

מחירי שירותי החינוך, אשר עליהם יש לממשלה השפעה מכרעת, נשארו, כאמור, יציבים פחות או יותר. דבר זה נכון לגבי מרבית הסעיפים שבתחום זה.

תעריפי קופת החולים נשארו יציבים במשך השנה, אולם עליית מה נרשמה במחירי השירות הרפואי הפרטי ובעיקר בריפוי שיניים.

מדד המחירים של שירותים מייצגים² (החופשיים במידה רבה מפיקוח) מראה גם הוא על יציבות יחסית בשנת 1967: עלייה הקטנה מ־2 אחוזים. גם כאן, עיקר העלייה חלה במחצית השנייה של השנה, בעוד שבמחצית הראשונה נשמרה יציבות (ראה לוח ו' 10).

¹ ראה פרק י"ד סעיף 2 ב'.

² קבוצת השירותים המייצגים כוללת: ארוחות במסעדות, מצרכים בקיוסק, ניקוי בגדים וכביסה מחוץ לבית, תפירה וחייטות, תיקון נעליים, רופאים פרטיים, ריפוי שיניים, תיאטרון וקונצרטים, מספרות ומכוני יופי.

עליית מחירי שירותים שונים לפי מדד המחירים לצרכן, 1964 עד 1967

העלייה או הירידה (-) לעומת סוף השנה הקודמת				המשקל במדד ממוצע 1964	הסעיף
1967	1966	1965	1964		
					שירותים אישיים
					ארוחות מחוץ לבית :
-8.7	-0.3	17.5	-0.3	2.8	ארוחות בעבודה ובבית הספר
1.5	6.0	9.6	6.4	8.9	ארוחות במסעדה
0.4	13.6	8.5	4.8	6.3	מצרכים בקיוסק
-0.4	7.6	10.6	4.6	18.0	סך הכול
5.3	15.2	14.5	21.1	18.4	עוזרות בבית
0.9	3.3	5.2	7.5	3.7	תפירה וחייטות
0.6	7.1	14.3	9.2	5.1	כביסה מחוץ לבית
0.9	16.1	20.3	7.1	2.5	תיקון נעליים
1.8	15.4	12.3	2.1	12.9	קולנוע
-1.0	6.2	9.7	18.7	5.7	תיאטרון וקונצרטים
1.6	6.4	7.8	7.3	14.2	הבראה ונופש
2.0	9.0	7.0	7.9	6.3	מספרות ומכוני יופי
					שירותי חינוך
0.3	8.9	5.9	8.1	4.5	גן ילדים
0.3	-8.7	3.5	10.6	13.2	בית ספר תיכון ומקצועי
0.5	19.2	10.9	4.0	3.1	בית ספר גבוה
4.7	15.0	9.6	10.8	5.2	קורסים והשתלמויות
					שירותי בריאות
1.1	17.2	0.1	3.6	21.8	קופת חולים
1.9	10.0	11.0	10.4	5.4	רופאים פרטיים
6.1	11.4	19.8	11.6	9.8	ריפוי שיניים

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

מעניין לציין, שגם בשנת 1967 עלו מחירי השירותים בקצב מהיר יותר מאשר מחירי המוצרים, ובעיקר המוצרים התעשייתיים. מכאן שגם השנה חלה עלייה במחירים היחסי של השירותים. עלייה זו במחיר היחסי חלה בעיקר במחצית השנייה של השנה, לאחר שבמחצית הראשונה נשמרה יציבות ברמתם של מחירי מרבית המוצרים והשירותים במשק.

אחוז השינוי במחירי שירותים מייצגים לפי רבעי שנה,
1965 עד 1967

הרביע (סוף התקופה)	1965	1966	1967
I	4.1	3.4	0.2
II	3.3	3.3	0.0
III	1.7	1.4	0.9
IV	2.1	0.8	0.8

ה מקור: עיבודים של בנק ישראל על פי נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

ד. דיור

מחירי הדירות — כפי שמודדת אותם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה לצורכי מדד המחירים לצרכן — התייצבו מאמצע 1965, ומראשית 1966 ועד לאמצע 1967 נרשמו בהם ירידות, אם כי לא תלולות. סך כל הירידה המדודה במחירי הדירות בין אוקטובר 1965 וינואר 1967 הינה בכ־6 אחוזים. על רקע הצמצום הדרסטי שחל בהיקף הבנייה והעסקות¹ בשנים 1965–1967, ירידה זו במחירים הינה קטנה מאוד. את הסיבה לכך יש לראות בעיקר בטיב הנתונים: במדידת מחירי הדירות לא באים לביטוי שינויים בתנאי התשלום שבהם נרכשת הדירה; ומכיוון שלמשכנתא ולאשראי שנותנים הקבלנים משקל ניכר בכלל מחיר הדירה, נודעת חשיבות ניכרת לשיפור תנאים אלה לקונה (כגון: הורדת הריבית האפקטיבית והארכת תקופת האשראי), ויש בכך משום הורדה במחיר, אם כי אין הדבר נתפש במדידה. קשה לאמוד מה היתה הירידה בפועל במחירי הדירות (זו המביאה בחשבון את הגורמים שהוזכרו לעיל), אולם סביר לשער, שהיא היתה גדולה מכפי שנתפשה במדידה.

אם כן, שלא כבמחירי מוצרים תעשייתיים, אפשר לומר שבמחירי הדירות חלו ירידות ניכרות בתקופה 1965 עד אמצע 1967, ולכך מספר גורמים:

(1) השפל בענף זה היה הממושך ביותר בהשוואה לשאר ענפי המשק. (כזכור, ענף הבנייה היה הראשון אשר בו ניכרו סימני השפל במשק הישראלי עוד בשלהי 1964 ואילו לענפי המשק האחרים הגיע השפל מאוחר יותר).

(2) שנת 1964 וראשית 1965 היו תקופת שיא בהתחלות בנייה, בעיקר כתוצאה מן הדיבורים על כוונות הממשלה להגביל את הבנייה באופן אדמיניסטרטיבי. מכאן שבמחצית השנייה של 1965 ובמרוצת 1966 חל גידול רב בהיקף גמר הבנייה. כלומר, חל כאן גידול רב בהיצע הדירות בתקופה שבה הצטמצם הביקוש להן. מובן, שדבר זה גרם לחץ לירידת מחירים.

(3) שלא כבתעשייה, יכלו הקבלנים לגלגל חלק מן הירידה במחירי הדירות אל מחירי תשומות שהם קונים. הדברים אמורים בעיקר לגבי הקרקע (היצע הקרקע בלתי גמיש ובמחיריה חלו ירידות ניכרות) ובמידה מסויימת לגבי שכר העבודה (גם כאן המדידה אינה מצביעה על ירידות ניכרות, וזאת משום שאין מודדים את תשלומי השכר בפועל, אלא את תעריפי השכר הרשמיים). אם כן, אפשר לומר, שבתקופה הנידונה חלו ירידות בהוצאות הייצור של הקבלנים.

¹ המדידה מתייחסת הן לדירות חדשות והן לדירות מיד שנייה.

מדד מחירי דירות ודמי מפתח לפי נתוני הסקר, 1965 עד 1967

(ממוצע 1964 = 100)

סך הכול		דמי מפתח		מחירי דירות		היום במרכז תקופת הסקר
העלייה או הירידה (-) (אחוזים)	מדד	העלייה או הירידה (-) (אחוזים)	מדד	העלייה או הירידה (-) (אחוזים)	מדד	
6.6	107.0	8.1	108.3	6.1	106.6	1965 1 ינואר
3.6	110.9	0.2	108.5	4.7	111.6	1 אפריל
-0.3	110.6	-1.4	107.0	0.0	111.6	1 יולי
1.9	112.7	7.0	114.5	0.5	112.2	1 אוקטובר
-0.4	112.2	0.5	115.1	-0.7	111.4	1966 1 ינואר
-1.1	111.0	-2.8	111.9	-0.6	110.7	1 אפריל
-1.0	109.9	-0.1	111.8	-1.2	109.4	1 יולי
-3.6	106.1	-7.7	103.2	-2.3	106.9	1 אוקטובר
-1.0	105.0	-1.8	101.3	-0.8	106.0	1967 1 ינואר
						1 אפריל *
1.0	106.1	-4.6	96.6	2.5	108.7	1 יולי
2.4	108.6	-2.7	94.0	3.6	112.6	1 אוקטובר **

* בתקופה שמרכזה 1 באפריל 1967 לא נערך סקר בשל מיעוט העסקות.

** נתונים ארעיים.

ה ס ק ר : עיבורים של בנק ישראל על סמך נתוני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (ראה נספח לפרק ו', 1966).

לפי ממצאי המדידות של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה החלו מסתמנות עליות במחירי הדירות כבר מאמצע 1967 (ראה לוח ו' 12)¹. דבר זה תואם, פחות או יותר, את ההתרחשויות בענף הבנייה, שכן במחציתה השנייה של השנה הורגשה כבר התעוררות מה בענף זה (ראה דיון על כך בפרק הבנייה).

שכר הדירה עלה במשך שנת 1967 בפחות מ-4 אחוזים ואילו בממוצע שנתי היתה רמתו גבוהה בכ-38 אחוזים בהשוואה לשנת 1966. תוצאה זו הינה פרי עלייה תלולה שחלה בשכר הדירה בסוף 1966 באישור הממשלה, בעקבות המלצותיה של ועדה אשר מונתה על ידה לבדוק את בעיית שכר הדירה במקרים הכלולים במסגרת חוק הגנת הדייר. כידוע, היה שכר הדירה במקרים אלה נמוך בהרבה מזה שהיה מתקבל אלמלא קיומו של החוק, כך שיש לראות בעלייה זו התקרבות לרמה של שווי משקל. תופעת לוואי לעלייה בשכר הדירה היתה הירידה בדמי המפתח אשר נמשכה במשך כל שנת 1967 (ראה לוח ו' 12).

¹ הלשכה עורכת ארבעה סקרים בשנה, כשכל אחד מהם מכסה תקופה של 6 חודשים (מכאן שבכל שני סקרים צמודים יש 3 חודשים משותפים). בחודשים ינואר-יוני היה מעוט של עסקות, כך שלגבי תקופה זו לא פורסמו נתונים. הסקר שבא אחריו התייחס לתקופה אפריל-ספטמבר ומרכזו ב-1 ביולי. אולם מרבית העברות הדירות שנתפשו בסקר זה נערכו בחודשים שלאחר המלחמה, כך שלמעשה ניתן לאחר את מרכז התקופה לחודש אוגוסט, בערך.

ה. ההשקעות

מחירי נכסי ההשקעה נשארו יציבים זו השנה השנייה ברציפות. ב־1967 היתה רמתם גבוהה בפחות מאחוז אחד בהשוואה ל־1966. בדומה לשנה הקודמת, גם ב־1967 נשארו מחירי ההשקעות במבנים יציבים, בעוד שעליית מה נרשמה במחירי הציוד. עיקר העלייה במחירי הציוד — לרבות כלי רכב ואניות ומטוסים — מוסבר על ידי הפיחות שנעשה בנובמבר ואשר ייקר את מחירו של הציוד המיובא, בעוד שמחירי הציוד מייצור מקומי נשארו יציבים.

מחירי ההשקעה בנכסים מהתפוקה החקלאית עלו בשיעור ניכר. ההסבר לכך נעוץ, כנראה, בירידת פרייון העבודה בפעולות ייעור: חלק יותר גדול מעבודות הייעור נעשה השנה באמצעות העבודה היוזמה, ובעבודה זו מתקבל אמנם שכר נמוך יותר, אך הפרייון נמוך, כנראה, בשיעור גדול עוד יותר. מכאן שההוצאה לייעור שטח נתון עלתה.

לוח ו' 13

השינויים במחירי ההשקעות במשק, 1964 עד 1967

(אחוזים)

1967	1966	1965	1964	
—	—	5	7	בנייה ועבודות עפר
1	2	3	1	מכונות וציוד (פרט לכלי רכב)
3	1	4	2	כלי רכב
2	—	—	—	אניות ומטוסים
6	11	11	6	נכסי השקעה מהתפוקה החקלאית
1	1	4	5	סך הכול

ה מקור : הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.